

"הכנסת אורחים"**חלק א: הבסיס****תנ"ך**

בראשית יח א והלאה : וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו, וירא וירץ לקראתם מפתח האוהל וישתחו ארצה. ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך. יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם, והשענו תחת העץ. ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו כי על כן עברתם על עבדכם, ויאמרו כן תעשה כאשר דברת... וימהר אברהם האהלה אל שרה, ויאמר מהרי שלש סאין קמח סולת לושי ועשי עוגות. ואל הבקר רץ אברהם, ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו. ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם, והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו.

שם יט ב : ויאמר הנה נא אדוני סורו נא אל בית עבדכם ולינו ורחצו רגליכם והשכמתם והלכתם לדרככם, ויאמרו לא כי ברחוב נלין. ויפצר במאד ויסורו אליו ויבאו אל ביתו ויעש להם משתה ומצות אפה ויאכלו...

שופטים יט טו : ויסורו שם ללון בגבעה, ויבא וישב ברחוב העיר ואין איש מאסף אותם הביתה ללון. והנה איש זקן בא מן מעשהו מן השדה בערב, והאיש מהר אפרים והוא גר בגבעה... ויאמר האיש הזקן שלום לך רק כל מחסורך עלי, רק ברחוב אל תלן. ויביאהו לביתו ויבל לחמורים וירחצו רגליהם ויאכלו וישתו...

איוב לא לב : בחוץ לא ילין גר, דלתי לאורח אפתח.

זהר :

תרומה תשעג : משום שאדם עומד לפני אדונו, הוא צריך גם כן לחון לעניים, לתת להם כמו (שהקב"ה) נותן לו לאכל, ויהיה כמי שאוכל לפני המלך הקדוש, וצריך שלא יהיה זולל על שלחנו כי הזוללות הוא מסטרא אחרא, וזה סוד הלעטני נא, שהוא דרך זוללות...

אמור רעח : ואמר ר' אבא, אברהם כל ימיו היה עומד בפרשת דרכים, להזמין אורחים ולערוך שלחן להם, עתה (בסוכות) אם מזמינים לו ולכל הצדיקים ולדוד המלך, ואין נותנים להם חלקם, עומד אברהם מעל השולחן וקורא סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה...

תלמוד בבלי :

ברכות י ב : אמר אבבי ואיתימא ר' יצחק הרוצה להנות יהנה כאלישע, ושאינו רוצה להנות אל יהנה כשמואל הרמתי, שנאמר ותשובתו הרמתה כי שם ביתו, ואמר ר' יוחנן שכל מקום שהלך שם ביתו עמו. ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא, אמר יוסי בר' חנינא מכאן שהאשה מכרת באורחין יותר מן האיש... א"ר יוסי בר' חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין.

שם נח א : הוא היה אומר (בן זומא), אורח טוב מהו אומר כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי, כמה בשר הביא לפני... וכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי, אבל אורח רע, מהו אומר, מה טורח טרח בעל הבית זה, פת אחת אכלתי, חתיכה אחת אכלתי, כוס אחד שתיתי, כל טורח שטרח בעל הבית זה לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו. על אורח טוב מהו אומר, זכור כי תשגיח פעלו אשר שוררו אנשים, על אורח רע כתיב, לכן יראוהו אנשים וגו'.

שם קנז א : אמר רב יהודה בר שילא א"ר אסי אמר רבי יוחנן ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן הכנסת אורחין...

אבות א ה : יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר, יהי ביתך פתוח לרוחה...

חולין צד א : תניא היה רבי מאיר אומר, אל יסרהב אדם לחבירו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד, ולא ירבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות המכורות לחנוני אלא אם כן הודיעו, ולא יאמר לו סוד שמן מפך ריקן, ואם בשביל כבודו מותר... ומעשה באחד ששיגר לחבירו חבית של יין ושמן צף על פיה והלך וזימן עליה אורחין, ונכנסו, מצאה שהיא של יין, וחנק את עצמו. ואין האורחין רשאים ליתן ממה שלפניהם לבנו ולבתו של בעל הבית, אלא אם כן נטלו רשות מבעל הבית. ומעשה באחד שזמן ג' אורחין בשני בצורת ולא היה לו להניח לפניהם אלא כשלוש ביצים, בא בנו של בעל הבית, נטל אחד מהן חלקו ונתנו לו, וכן שני וכן שלישי, בא אביו של תינוק מצאו שעוזק א' בפיו ושתיים בידו, חבטו בקרקע ומת...

חלק ב: מדרשים / פרשנים

מדרש רבה:

שיר השירים פרשה ב טז, וראה שם עוד : תני שתי אומות גדולות פירשו מלבא בקהל ה', למה, על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. וכי צריכין היו ישראל באותה שעה... אמר רבי אלעזר דרך ארץ הוא שהבא מן הדרך מקדמין לו במאכל ומשתה, ואתם בני אושא שקדמתם רבותינו במאכלכם ומשקיכם ומטותיכם הקב"ה יפרע לכם שכר טוב... שונמית על ידי שהאכילה את אלישע זכתה להחיות את בנה. אמר רבי יהודה ברבי אלעאי אפילו נרות ופתילות היה אליהו מעביר ממקום למקום כדי שלא יטריח לכל בריה. רבי יהודה אמר וכי משלה אכל, והלא היא והוא משלו אכלו, אלא על ידי שקבלה אותו בסבר פנים יפות ושמשתו זכתה להחיות את בנה.

רמב"ן:

דרשה על קהלת : ...ועוד אמרו בענין האכסניא, מפני מה לא מנו את מיכה, מפני שפיתו מצויה לעוברי דרכים. תניא ר' נתן אומר מגרב לשילה שלשה מילין, והיה עשן מערכה ושל פסל מיכה

מתערבין, בקשו מלאכי השרת לדחפו, אמר להן הקב"ה הניחו לו שפיתו מצויה לעוברי דרכים. כמה חביבה מצוה זו לרבותינו, שאומרים בה אלה ההפלגות. גדולה לגימה שמקרבת רחוקים ומרחקת קרובים, ומעלמת עין מן הרשעים, ומשרה שכינה על עובדי הבעל, ושגגתה עולה זדון. מרחקת קרובים מעמון ומואב, מקרבת רחוקים מיתרו, דאמר ר' יוחנן בזכות "קראן לו ויאכל לחם" זכו בני בניו של יתרו וישבו בלשכת הגזית. ומעלמת עין מהרשעים ממיכה, ומשרה שכינה על נביאי הבעל, ושגגתה עולה זדון שאלמלא הלוהו יהונתן לדוד שתי ככרות לא נהרגה נוב ולא נמסרו שאול ובניו...

מהר"ל:

נתיב גמילות חסדים פרק ד : ובפרק מפנין, אמר רבי יוחנן גדולה הכנסת אורחים כמו השכמת בית המדרש, ורב דימי מנהרדעא אמר יותר מהשכמת בית המדרש. אמר רב גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה... פירוש הכנסת אורחים לכבוד האדם שנברא בצלם אלקים, ודבר זה נחשב דבר גדול כמו המשכים לבית המדרש שעושה לכבוד התורה, והכנסת אורחים מפני שנברא בצלם ודמות אלקים נחשב כבוד השכינה עצמה... כי הקבלת פני שכינה אינו רואה השכינה בעצמה כי לא יראני האדם וחי, והכנסת אורחים הוא מכבד האדם כאשר באו אליו פנים חדשות, והוא מתחבר לגמרי לצלם אלקים. ודוקא פנים חדשות כמו האורח שמכניס אותו לביתו והוא מתחבר אליו עתה, דבר זה נחשב כאילו התחבר לשכינה, ואלו דברים עמוקים מאד...

ובפרק קמא דסוטה, ויטע אשל, ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר פרדס וחד אמר פונדק... כמו שאמרנו שאברהם היה מדתו לגמול חסד, ולפיכך היתה לו מדה זו להכניס את האורחים שהוא גמילות חסדים. ויש לפרש שמחלקותם אם עיקר הכנסת אורחים כשנותן לאורח דבר שהוא נהנה בו ביותר, ולפיכך אמר שנטע פרדס ובו כל מיני מגדים להנותם, ובזה הוא איש טוב לגמרי, ולמאן דאמר פונדק סבר כי עיקר הכנסת אורחים כשעושה להם דבר הכרחי להם, ואין ראוי לאורח שיהיה מכביד על בעל הבית, ולמאן דאמר פרדס כי ראוי לבעל הבית שיכבד האורח בדברים כאלו, ואין זו הכבדה יתרה.

מכתב מאליהו:

חלק א עמוד קמא : הנה אמרו רז"ל גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכינה, כי באמת תמוה איך הניח אברהם אבינו ע"ה את גילוי השכינה להתעסק בהכנסת אורחים לערביים פחותים עובדי ע"ז? אבל הענין כי הכנסת אורחים אפילו הפחותים ביותר היא קבלת שכינה גדולה ועמוקה יותר אפילו מנבואה, שהיא הדביקות העליונה ביותר במתנות שמים. והטעם כי הנבואה מתנה ולא קנין, ועל כן אין לה קביעות באדם כמו מדרגה מעשית. קין התנבא - ואף על פי כן היתה לו יכולת להרוג את הבל. אבל במעשה החסד המסלק את הנגיעות נפקחות עיני לבו להכיר את האמת, וקונה האמונה קנין עמוק וקבוע, ולפי השיעור שנקנית לו יש לו קבלת שכינה תמידית ומאומתת בתוך לבו ובמהותו.

חלק ב עמוד קפ : ואמרו ז"ל (שבת קכ"ז) גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, ולמדנו זאת מאברהם שבקש מה' "אל נא תעבור מעל עבדך". והוא דבר מתמיה, כי על כל פנים נראה ח"ו כחילול ה' להניח להקב"ה לחכות כביכול באמצע השראת השכינה. אבל יש בחינת עת לעשות לה'

הפרו תורתך, כהיתר כתיבת תורה שבעל פה, וכן מה שאנו נוהגים להתנענע ולנגן בתפילה כדי לעורר הכונה, ולכאורה כשאנו משוים עמדנו בתפלה לעומת עמדנו לפני מלך בשר ודם, האם התנועות והנגונים בתפלתנו לא כחלול יחשבו חס ושלום?

אלא שעומק הענין הוא, שעיקר קדוש השם הוא ההשגה הפנימית הבהירה, וזה עולם עליון יותר, ונדחה מפני זה חילול שבעולם תחתון ממנו, כי במבט עולם העליון ההוא אין זה חילול כלל, כי שם מתחשבים רק עם הפנימיות התכלית, וממבט התכלית דבר המביא לקדוש ה' - הוא בעצמו קדוש ה'. זהו הביאור גם בהנ"ל, הכנסת אורחים של אברהם אבינו ע"ה היתה מבחינת החסד הטהור, ואפילו אם האורחים עובדי ע"ז פחותים המשתחוים לאבק שברגליהם, אדרבא זהו חסד פנימי ונעלה יותר, ועולם החסד הטהור שהוא עולם הנתנה גבוה מעולם הנבואה, שהוא עולם הדבקות וקבלת השפע, וממילא לא שייך חשבון של חילול בזה.

אבות דרבי נתן:

ז א : יהי ביתך פתוח לרוחה, כיצד, מלמד שיהא ביתו של אדם פתוח לרוחה לדרום ולמזרח ולמערב ולצפון, כגון איוב שעשה ארבעה פתחים לביתו, ולמה עשה איוב ארבעה פתחים לביתו, כדי שלא יהיו עניים מצטערים להקיף את כל הבית. ויהיו עניים בני בית, ולא בני ביתך ממש, אלא שיהיו עניים משיחין מה שאוכלים ושותים בתוך ביתך, כדרך שהיו עניים משיחין מה שאוכלים ושותין בתוך ביתו של איוב... אף על פי כן אמר לו הקב"ה לאיוב, איוב עדיין לא הגעת לחצי שיעורו של אברהם, אתה יושב ושוהה בתוך ביתך ואורחין נכנסים אצלך, את שדרכו לאכול פת חטים האכילתו פת חטים, את שדרכו לאכול בשר האכילהו בשר, ואת שדרכו לשתות יין השקיתו יין, אבל אברהם לא עשה כן, אלא יושב ומהדר בעולם, וכשימצא אורחין מכניסן בתוך ביתו, את שאין דרכו לאכול פת חטין האכילהו פת חטין, את שאין דרכו לאכול בשר האכילהו בשר, ולא עוד אלא עמד ובנה פלטרין גדולים על הדרכים והניח מאכל ומשקה, וכל הבא ונכנס אכל ושתה וברך לשמים, לפיכך נעשית לו נחת רוח, וכל שהפה שואל מצוי בתוך ביתו של אברהם...

מסכת דרך ארץ זוטא:

פרק ח : מגונה ממנו האוכל לפני האורח, מגונה ממנו אורח מכניס אורח... אורח המטריח אורח מגונה משלשתן.

ילקוט שמעוני:

מלכים א פרק ב, קע : אמר רבי יודן חמשה פעמים כתיב ולבני ברזילי הגלעדי, כנגד חמשה חומשי תורה, ללמדך שכל מי שמאכיל פרוסה לצדיק כאלו קיים חמשה ספרי תורה.

ישעיה פרק נח, תצב :... דבר אחר אלו תלמידי חכמים שנכנסים לבתי עמי הארץ ומרוין אותם מדברי תורה. רבי אבין אמר כל המארח תלמיד חכם בביתו מעלה אליו הכתוב כאלו הקריב בכורים, נאמר כאן תביא ונאמר להלן תביא, ראשית בכורי אדמתך תביא, מה להלן בכורים אף כאן בכורים.

משלי פרק ד, תתלז : ...וכל מצוה יש לה מתן שכר... ויש שמתן שכרה בניס, כגון שרה שארחה את האורחים ושונמית על שקבלה את אלישע.

ילקוט ראובני :

בראשית וירא : אם יבאו לאדם אורחים יכניסם בסבר פנים יפות וכו', ואפילו אם יש לו מאה עבדים ושפחות יטריח הוא בעצמו ויעמוד עליהם, כי מי לנו גדול מאברהם ששימש את המלאכים והיו לו כמה עבדים וכמה שפחות, והוא בעצמו שימש, אף על פי שנזדמנו לו כדמות ערביים, ואברהם כיון בלבו ובעצמו וצייר בשכלו שהם מלאכים חיצוניים ומשתחווים לאבק רגליהם...

רש"י :

שם יח א : פתח האוהל - לראות אם יש עובר ושב, ויכניסם בביתו. כחוס היום - הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא מלאכים בדמות אנשים.

במדבר כ יז : לא נשתה - מכאן לאכסנאי, שאף על פי שיש בידו לאכול יקנה מן החנוני, כדי להנות את אושפיזו.

רבינו בחיי :

בראשית יח ו : שלש סאים - לא אמר איפה, כי נתן לכל אחד סאה, שלא להטיל קנאה בסעודה, ולהראות שכולם טרודים ומשתדלים בכבודם, ולהראות שעינו יפה.

שם כא לג : ויטע אשל - ליהנות מן הבאר, ולהנות אורחים... ובמדרש אשל ראשי תיבות אכילה שכיבה לוויה, ודע שלוויה תכלית המצוה ושכרה.

במדבר י"א : ויטע אשל - ידוע כי מדת הכנסת אורחים מדה עצומה נמשכת ממדת החסד, שהיא ממדותיו של הקב"ה, שהוא זן ומפרנס לכל בריה, ואברהם אבינו היה ראש המחזיקים בה, שנאמר (בראשית י"ח י"ט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' לעשות צדקה ומשפט", ודרשו רז"ל כי אברהם היה מחזר אחרי אורחים ומביאם לביתו, וד' פתחים היו לביתו של אברהם לד' רוחות העולם, וכל מי שנכנס בפתח זה יוצא באחר, כדי שלא יתבייש מפני עוברי דרכים... ובמדרש תהלים ק"י מי העיר ממזרח צדק וכו', ישינים היו אומות העולם מלבא תחת השכינה, ומי העירם, אברהם, שנאמר מי העיר ממזרח, ולא זו בלבד, אלא אף הצדקה היתה ישינה והעירה... וכן בלשון רז"ל אשלי רברבי, וכווננו בזה לומר כי המשיל מדה עצומה זו של הכנסת אורחים לאילן העושה פרות, כי מן המדה הזאת שהחזיק בה בבאר שבע נטע לנפשו אילן בשמים שיעשה לו פירות...

וכן מצינו שפרי מצוה זו ושכרה בעולם הזה הם הבנים, שכל הזהיר בה זוכה לבנים, וכן מצינו באברהם שתחלה היה עץ יבש בלא בנים, ואחר שנטע נטיעה זו שהמשיל הכתוב לעץ זכה לבנים, והקב"ה נראה לו במקום אילנות באילוני ממרא, ושם בישרו המלאך שישוב עץ לח ויהיה לו בן...

כל המחזיק במדה זו בהכנסת אורחים, וכל מי שזהיר לכבדם ולשרתם, הרי זה משובח ושכרו גדול. וכן דרשו בבא מציעא פ"ו ב' כל שעשה אברהם אבינו למלאכי השרת בעצמו, עשה הקב"ה לבניו בעצמו, וכל מה שעשה להם על ידי שליח, עשה הקב"ה לבניו על ידי שליח, כתיב "ואל הבקר רץ אברהם", וכתוב בהקב"ה "ויגזו שלום מן הימים"

כד הקמח אורחים : גדולה הכנסת אורחים, שכן דרשו בברכות ס"ג ב', פתח ר' יוסי בכבוד אכסניא, לא תתעב אדומי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי וגו', והלא דברים קל וחומר, ומה מצרים שלא קרבו את ישראל אלא לצורך עצמם... כך, המארח תלמידי חכמים על אחת כמה וכמה...

וכן דרשו רז"ל בסנהדרין ק"ג ב', גדולה לגימה שהרחיקה ב' משפחות מישראל, שנאמר (בעמו ומואב) "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים" (דברים כ"ג)... ומצינו ישעיה הנביא שהזהירנו על מדה זו, ואמר כי הכנסת אורחים הוא הדבר הנבחר אצל השי"ת, והמחזיק בה נוכל ב' עולמים, והוא שאמר (נ"ח ז') "הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית וגו'..." מלחמו, ולא כל לחמו, כי זה יהיה חסידות של שטות שיתן לו כל לחמו והוא ימות ברעב, שהרי אמרו וחי אחיך עמך, חייד קודמים (בבא מציעא ס"ב א'). "ועניים מרודים תביא בית", אם אינם באים אצלך אתה חייב לחזר אחריהם לבקשם עד שתמצאם. כי תראה ערום וכסיתו, כי אתה חייב ללכת בדרכי השי"ת, שהוא מלביש ערומים... ואמר והשביע בצחצחות נפשך, כי הקב"ה ישביע וירוה נפשו מן האור העליון הצח, ויתן לו מהלכים בין העומדים הקיימים הנצחיים.

כד הקמח גר : והנה איוב משבח את עצמו שהיה ביתו פתוח לרוחה לכל עובר ושב, אפילו לגרים ותושבים, ומעולם לא היה גר לן בחוץ, מאיזו אומה שיהיה, היה עושה עמו חסד ומאסף אותו אל ביתו ללון, כי אף על פי שאיוב היה מבני ארם מזרע אברהם ולא מבני ישראל, היה חסיד גדול, עובד את ה' במצוות שכליות, עושה חסד עם הכל...

שולחן של ארבע : וכן עוד מדרך ארץ, שלא יאמר האורח תנו לי ואכל, עד שיאמרו לו, וכן אין צריך לומר לו שיאכל כיון שיש על השולחן לפניו כל צרכו.

ספר חסידים :

שיב : אם יבא לביתך אורח אל תשאלנו מדברי תורה, אלא אם כן תדע שידע להשיב, או תשאל בינך לבניו של יתבייש.

שטו : ...והאורח הרואה שהוא למשא על מקבלו, ואפילו הוא עשיר ואינו נותן לו בסבר פנים, או שנותן לו בסבר פנים מפני הבושת... עתיד ליתן את הדין... וכל שכן מי שהולך לעיר אחרת דרך טיול, ואינו חושש שחבירו מוציא עליו.

שטז : יש דברים שאינם גזל והם חמורים מגזל, כגון אם בא אורח לאדם, אפילו צדיק ועשיר, אבל הוא צר עין ובוש לגרשו מביתו, או מפרנסו ואוכל משלו, או בבית עני ובוש לומר שאין לו, זה גזל גמור בדין שמים... וזהו שנאמר (משלי כ"ג ז') אל תלחם את לחם רע עין. ולכן שונא מתנות יחיה (שם ט"ו כ"ז), ותשובתו קשה, שאם ישלם לו הוא בוש לקבל.

שנט : שני צדיקים שבאים לעיר, ומכבדים את האחד, אותו שמכבדים אותו יכבד לאחר, שלא יקנא בכבודו, ועוד שיכבדוהו גם כן. וכן חכם שבא לעיר שיש בה ירא שמים, אותו צדיק וחכם שישנו בה צריך לנהוג בו כבוד כדי שיהיו אנשי העיר מכבדים אותו...

נתרטו : מפרשת אליעזר שמעינן הלכות קבלת אורחים בסבר פנים יפות, והאורח שלא יטריח את בעל הבית, שנאמר (בראשית כ"ד נ"ו) ויאמר אליהם אל תאחרו אותי...

נתרעה : אבל מי שהוא וותרן בממונו אצל אורחים, שנהנים ממנו והוא שמח... ומקבל אורחים בסבר פנים יפות, כל אותם שיבא לידם ממנו יצליחו, כמו שהיה ממון איוב, שכל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך.

חלק ג: מאמרים / שיחות

מאמר א:

א - מקומה של המצווה בתורה

אחת מהמצוות החשובות והבולטות שבתוך מערכת המצוות שבין אדם לחבירו, היא מצוות הכנסת אורחים. וכל כך גדולה חשיבותה, עד שייחדה לה התורה פסוקים רבים כדי ללמדנו באופן מפורט כיצד קיים אברהם אבינו עליו השלום מצוות הכנסת אורחים (בראשית יח א-ח).

ואם כן ראוי שגם אנו נעקוב מעט אחר דרכו של אברהם אבינו בקיום מצווה זו. ראשית העיתוי, שלושה ימים לאחר שמל את בשר ערלתו, בעודו חולה מחמת המילה, כבר יצא אל פתח אוהלו - לחפש אורחים. וכשראה לשמחתו שלושה אנשים, שכח את מחלתו, ומיד רץ לקראתם והפציר בהם לבוא ולהתארח בביתו.

ומהעיתוי נעבור אל האורחים עצמם, מי היו אורחים אלו? אנו יודעים היום, וכן אברהם אבינו ידע לאחר מכן, שהיו אלה מלאכים, אולם כאשר רץ לקראתם, חשב שהם אנשים פשוטים. יתר על כן, מספרים לנו חכמינו ז"ל (ב"מ פו, ב), שהם נדמו לו כערבים הנוהגים להשתחוות לעפר שברגליהם, מין סוג מגונה במיוחד של עבודה זרה, וכדי להסירם מטעותם, ביקש מהם שירחצו את רגליהם. אך מכל מקום עובדה זו, ההופכת את האורחים הללו לאנשים מן הרמה הנמוכה ביותר, לא הפריעה לאברהם אבינו, שאף על פי כן רץ לקראתם, והכניסם לביתו בשמחה, ושחט לכבודם פרים, והגיש להם חמאה וחלב.

לאחר אותה הכנסת אורחים מופלאה התבשר אברהם אבינו על הולדת יצחק בנו.

בדומה לזה מספרים על אביו של הבעל שם טוב, רבי אליעזר, שהיה מהדר מאוד במצוות הכנסת אורחים, והיה מעמיד שליח בשכר בקצה הכפר, כדי שיזמין אל ביתו את עוברי האורח העניים. והיה מאכילם ומשקם ונותן להם צורכי לינה בעין יפה.

בשמיים התעוררה שמחה גדולה ממעשיו הטובים של רבי אליעזר, עד שבא השטן וקטרג ואמר, שכדי לדעת אם מעשיו אכן לשם שמיים, יש צורך לנסותו. והוחלט לנסותו, אלא שבזכות המצווה ריחמו עליו וקבעו, שלא השטן ינסהו אלא אליהו הנביא.

בשבת אחת אחר הצהריים, הגיע אל ביתו של רבי אליעזר, יהודי עובר אורח, תרמילו על כתפו ומקלו בידו. מחלל שבת גמור. וכדי שיהיה ברור שהשבת לא נשכחה ממנו, ברך העני את רבי אליעזר בברכת שבת שלום חגיגית.

רבי אליעזר לא רצה לבייש את העני, ולכן העלים עינו מחילול השבת, והזמינו לסעודה, ונתן לו מכל טוב. גם למחר, כשנפרד ממנו, לא גער בו, אלא בחביבות רבה נפרד ממנו לשלום. ואף הוסיף, שמעתה, בכל פעם שיעבור במקום, יוכל לבוא ולהתארח בביתו.

באותה שעה נתגלה אליהו הנביא בפני רבי אליעזר, ובישר לו, שבזכות אהבת ישראל ומצוות הכנסת האורחים, עתיד להיוולד לו בן לעת זקנתו, שיאיר את עיני ישראל, הלא הוא רבי ישראל בעל שם טוב.

ב - יהודי נבחן בהכנסת אורחים - רבקה אמנו

מצוות הכנסת אורחים, היא אחת מהמצוות המאפיינות ביותר את עם ישראל. אפשר לומר שאחת הבחינות לאופיו היהודי של כל אחד מאיתנו היא מידת הכנסת האורחים שלו.

שהרי בתורה מסופר, שכאשר הוטלה על אליעזר עבד אברהם השליחות הגורלית, למצוא אשה מתאימה ליצחק אבינו, אשה שתוכל יחד עמו להמשיך את תהליך יצירתו ולידתו של עם ישראל, ותהיה לאחת מארבע האמהות שלנו, לא מצא לו אליעזר עבד אברהם מבחן טוב וקולע יותר להתאמתה של האשה המבוקשת, מאשר ההתבוננות בדרך שבה תקבל אותה אשה את פניו של האורח הבא ממרחקים. האם לאחר שיבקש ממנה להשקותו מים מכדה תציע לתת גם לגמלים. אם תסכים לתת לו לשתות בלי להציע לתת מים לגמליו, סימן שהיא נערה הגונה ומנומסת, אבל עדיין אין בה ממידת החסד המיוחדת לביתו של אברהם אבינו. שכן אברהם אבינו היה מחזר אחר אורחים ומשתדל לכבדם ולשמחם ככל יכולתו. אבל אם מעצמה תציע מים גם לגמליו, סימן שהיא בעלת חסד אמיתית, ובכל הזדמנות שתגיע לידה תחפש דרכים להיטיב לזולת. מספרים חז"ל שגם לאליעזר עבד אברהם היתה בת, וחפצו היה כי יצחק ישא אותה לאשה, אלא שאברהם אבינו דרש כי יביא לבנו יצחק אשה ממשפחתו שבחרן. אולם בסתר ליבו קיווה אליעזר, שהיה אדם גדול בחכמה ומעשים, שאם לא יצליח למצוא אשה מתאימה בחרן, ייעתר אברהם ויסכים כי יצחק ישא את בתו לאשה. אולי לכן ביקש להעמיד את הנערות בניסיון קשה, שכמעט שום נערה לא תעמוד בו. וכי איזה נערה תציע מיוזמתה להשקות עשרה גמלים, שכל אחד מהם שותה עשרות ליטרים. גם אילו היה אליעזר מבקש במפורש מנערה רגילה להשקות את גמליו, היתה מביטה בו בתימהון, כאילו לומר לו: "תשמע אדוני: זו העבודה שלך, מדוע שלא תשקה בעצמך את

הגמלים". וכאן הוא אפילו לא התכוון לבקש מהנערה להשקות את הגמלים, אלא ציפה שהיא מיוזמתה תציע להשקות את הגמלים.

מיד לאחר שהחליט אליעזר עבד אברהם על הבחינה שיערוך לנערות, נודמנה לפניו נערה טובת מראה, "ויִרְךָ הָעֶבֶד לְקִרְאָתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְּמִיאֵינִי נָא מְעַט מִיַּם מִפְּדֶךָ. וַתֹּאמֶר: שְׁתֵּה אֲדֹנָי, וַתִּמְהַר וַתִּרְדּוּ פְּדָה עַל יָדָהּ וַתִּשְׁקָהּ. וַתִּכַּל לְהִשְׁקֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לְגַמְלֶיךָ אֲשָׂאב עַד אִם כָּלוּ לְשִׁתָּת. וַתִּמְהַר וַתַּעַר פְּדָה אֶל הַשְּׁקֵת וַתִּרְךָ עוֹד אֶל הַבָּאָר לְשָׂאב וַתִּשְׂאֵב לְכָל גְּמָלָיו". טוב ליבה של רבקה אמנו היה הרבה מעבר למה שציפה אליעזר עבד אברהם, היא לא רק התנדבה להשקות את גמליו, אלא עשתה זאת באהבה ושמחה, על כן התורה מספרת איך מיהרה ורצה לשאוב שוב ושוב לכל גמליו. זו היתה דוגמא ומופת להכנסת אורחים. אפילו אליעזר עבד אברהם, שהכיר את חסדיו המרובים של אברהם אבינו, נדהם מטוב ליבה הנהדר. "וְהָאִישׁ מְשִׁתָּאָה לָהּ מִחֵרִישׁ לְדַעַת הַהֲצִלִּיחַ ה' דְּרָכּוֹ אִם לֹא". עתה הוא ידע, כי אם רק תסכים רבקה לבוא לארץ ישראל ולהינשא ליצחק, היא האשה המתאימה ביותר להיות שותפה להקמת העם המקודש שנועד לגלות את דבר ה' לעולם.

וכל כך חשוב שנקלוט את העניין הזה, עד שהתורה האריכה בסיפור מעשה החסד והכנסת האורחים של רבקה, ואף חזרה וסיפרה אותו בשנית (בראשית כד).

ג - התמחוי

מאז ומתמיד הצטיין עם ישראל במידת החסד, והיה מקפיד בקיום מצוות הצדקה והכנסת אורחים. והואיל והיו הרבה אורחים עניים, ואדם אחד באופן פרטי אינו מסוגל להכניס את כולם לביתו ולספק להם את צורכיהם, קבעה המשנה (פאה ח, ז), שכל אנשי העיר או הכפר יתארגנו באופן משותף, ויתמודדו עם כל צורכי העניים.

ושתי צורות חלוקה היו, קופה ותמחוי, מהקופה היו מחלקים לתושבי העיר העניים, והיו נותנים לכל עני, מזון או כסף שיספיק לו למשך שבוע.

אבל היו עניים שלא היה להם מקום מגורים קבוע, אלא היו נודדים מעיירה לעיירה, כדי לחפש את מזלם, אולי ימצאו איזה דבר להתפרנס ממנו באחד המקומות. ובינתיים היו מתגלגלים ללא כסף וללא מזון. כדי לעזור לעניים האורחים, היו גבאי הצדקה אוספים בכל יום מבני העיר, מיני תבשילים ומאכלים. והעניים שהזדמנו לאותה עיר, היו פונים אל התמחוי, ומקבלים משם מזון שיספיק להם ליום אחד. כמובן שאם בני העיר מסוגלים לתת לעניים יותר, תבוא עליהם ברכה. אלא שההלכה היא, שלכל הפחות צריכים בני העיר להתארגן באופן כזה שיוכלו לתת לכל עני מזון של שתי סעודות ליום.

ואם העני החליט ללון בעיר, אזי צריך לדאוג לו לפרנסת לינה, כלומר, למיטה, כר ושמיכה. ואם נשאר לשבת, נותנים לו מזון לשלוש סעודות. וכך בכל משך התקופה שהעני היה מחליט להישאר בעיר, היה זכאי לקבל מזון ומקום לישון.

וודאי שאין למנוע מכל יחיד ויחיד, לארח את העניים בביתו, אלא שחכמים תקנו לארגן תמחוי, כדי לדאוג לקיומם של אותם העניים שלא ימצאו להם מארח. ובמקומות קטנים, שלא היו מגיעים אליהם עניים רבים, ולא היה כדאי להחזיק תמחוי, היו בני המקום מחלקים ביניהם בתורנות את האחריות לאירוח האורחים העניים.

ואם ישנו אדם שמשוגג לתת מזון וכסף לתמחוי ולקופה, ואינו מוכן לתת, יכולים בני העיר לכופף אותו לכך. כלומר כל מה שהמשנה דיברה על התמחוי והקופה, אינו רק מנהג מצווה, אלא דין מחייב, שהציבור יכול לכופף את היחיד לקיימו (ש"ך יו"ד רנו, א. אהבת חסד חלק ג', פרק א').

ד - מעלת הכנסת אורחים עניים

נאמר בתלמוד (שבת קכז, ב), שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכינה, וכן "אמר רבי יוחנן: גדולה הכנסת אורחים כהשכמת בית המדרש, ורב דימי מנהרדעא אמר: יותר מהשכמת בית המדרש". ובמסכת חגיגה (כז, ב) אמרו, שהשולחן שאדם מארח סביבו אורחים שקול כמזבח שבבית המקדש, והאוכל שמאכילים בו את האורחים, שקול כנגד הקורבנות שהיו מעלים על המזבח.

אך צריך לדעת, שכל המעלות המופלגות שאמרו חז"ל בדבר הכנסת אורחים, נאמרו כלפי הכנסת אורחים עניים שאין להם מה לאכול. וכן אדם עשיר שנקלע למקום שאין לו היכן לאכול ולישון, המארח אותו מקיים מצוות הכנסת אורחים.

אבל אירוח של שכנים שאינם עניים, אינו עולה למדרגת הכנסת אורחים, שאותה כל כך שיבחו חכמים, מאחר שיש להם בקרבת מקום בית שבו הם יכולים לאכול. ועוד משתמע מזה, שאף אם האורחים גרים במקום רחוק, אם יש להם מספיק כסף כדי לשהות במלון, שוב אין אירוחם במעלה הגדולה של הכנסת אורחים שכל כך שיבחו חז"ל. ואף שגם לאירוח כזה ישנו ערך וחשיבות, מכל מקום לא עליו אמרו חכמים (שבת קכז, ב): "גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה". שהרי יש להם אפשרות להסתדר ללא האירוח (שו"ע ורמ"א או"ח שלג, א. ועיין פ"ת יו"ד סט, יג. בית יחזקאל מהד"ב שמי"ו).

ואף שאין אירוח השכנים והחברים נחשב להכנסת אורחים במובן המלא, מכל מקום ודאי שאין לזלזל ולהמעיט בחשיבותו. שהרי אם מקבלים את החברים בסבר פנים יפות ובידידות, מרבים על ידי זה את האהבה שביניהם, וכל זה שייך למצוות "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ".

ה - סבר פנים

ישנן מצוות שגם אם יעשה אותם האדם בעצבות, אע"פ שלא יקיימן כמצווה מן המובחר, מכל מקום המצווה קוימה. אבל במצוות שבין אדם לחבירו, אם המצווה תיעשה ללא יחס חם של אהבה לזולת, תאבד המצווה כמעט את כל ערכה.

ולכן הרוצה לקיים מצוות הכנסת אורחים, צריך לאהוב את אורחיו ולרצות בטובתם ובכבודם, ויקבל פניהם בשמחה, וישתדל למלא את צורכיהם. ואם יתעצבו, ינחמם בדברים. שהרי אורח שאין לו מה לאכול וחייב להזדקק למתנות סובל מאוד. סיפר לי פעם אדם אחד, שלאחר המלחמה העולמית השנייה הגיע לביתם פליט, והם ארחוהו במשך כמה ימים בביתם, בשבת כיבדוהו בברכת המזון, וכשהגיע לברכת "רחם נא", ואמר את התפילה "אל תצריכנו ה' אלוקינו לא לידי מתנת בשר ודם, ולא לידי הלוואתם, כי אם לידי המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד", לא יכול היה לעצור בדמעותיו ופרץ בבכי.

זו דוגמה לייסוריו ולסבלו של אורח, ולכן אמרו חכמים שלא מספיק לתת לאורח ארוחה טובה, אלא צריך לשמחו ולפייסו, ולומר לו דברים המתיישבים על הלב כדי לעודד את רוחו.

ומיד כשיגיע האורח, יניחו לפניו אוכל ושתייה, כי אולי הוא רעב וצמא, ומתבייש לבקש. ויעשו הכל בזריזות, שעל ידי זה יבין האורח שהוא אהוב ורצוי (אהבת חסד ח"ג פ"ג).

ו - הכנסת אורחים בזמן הזה

שאלה : האם אפשר כיום לקיים מצוות הכנסת אורחים.

שהרי ברוך ה' כמעט שלא נותרו אנשים רעבים, כי כמעט כל אדם בארצנו יכול להשיג לעצמו מזון לצורך קיומו. ואמנם לכל אירוח של משפחה או חברים יש ערך של אהבה וידידות, אך השאלה האם ניתן לקיים בזמן הזה את מצוות הכנסת האורחים המקורית שכה שיבחה חז"ל, עד שאמרו עליה שהיא גדולה מקבלת פני שכינה (שבת קכז, ב).

תשובה : אמת, נכון שהיום כמעט שאין אנשים רעבים ללחם, וכמעט שאין אנשים שאין להם היכן לישון. אך בכל זאת, ישנם כיום אנשים רבים שזקוקים לסעד ועידוד. המצווה נשארה, אך הדגש השתנה. עובדה היא שבדורנו אין פחות אנשים מדוכאים, אין פחות התאבדויות. ואם כן עלינו להסיק שאף על פי שרמת החיים מבחינה חומרית עלתה, איכות החיים מבחינה נפשית ורוחנית לא עלתה, ובמידה מסוימת דווקא השפע הגשמי הבלתי יותר את ייסורי הנפש, ורבים יותר חשים כיום בדידות וניכור, ואין כמו מצוות הכנסת אורחים בכדי להפיג את ייסורי נפשם.

כללו של דבר, בזמנינו העוני הקשה ביותר הוא העוני הנפשי, הרוחני. ומצוות הכנסת אורחים הולכת ולובשת פנים יותר רוחניות, של סעד ותמיכה רוחנית. ישנם אנשים שאיבדו את הכיוון בחיים, התייאשו מעצמם ומעתידם. אירוח טוב, אוהד, חם, יכול לחזור ולנטוע בקרבם את האמונה, שיש ערך לחייהם, שאנשים מעריכים אותם, שמחים לשהות במחיצתם ומעוניינים לעזור להם. ומתוך כך ישאבו כוחות חדשים להמשך החיים. ואשרי אדם שיודע לראות, מי מחבריו זקוק לעידוד.

כמו כן, באים לארץ ללימודים בחורים רבים מחוץ לארץ, והרגשת חסרון הבית מעיקה עליהם, והמארח אותם בביתו, מקיים את המצווה בכל הידורה. הדבר נכון במיוחד לגבי אלה שהחליטו לעלות לארץ למרות התנגדות הוריהם, שהם זקוקים יותר לאהבה ולחמימות המשפחתית שהאירוח יכול להעניק להם.

ז - מצווה

כמו כן ישנם עדיין יהודים רבים בגולה, וחלקם מתעניין בעלייה לארץ. אך עוד לפני עלייתם הם באים לביקור, לבדוק, לראות, לחוש. לפי הדרך שבה נקבל את פניהם תיפול החלטתם, אם נארחם יפה - יבואו, ואם לא, חס ושלוש עלולים הם להישאר בגלות ולאבד את זהותם ולהתבולל. לכן היהודים הגרים בארץ ישראל צריכים לאסוף את כל כוחותיהם, את כל האהבה שיש בהם לעם ישראל, כדי לקיים ביהודים העולים לביקור בארץ את מצוות הכנסת אורחים במדרגה המהודרת ביותר.

ח - מיטה

אדם שרוצה לקיים את מצוות הכנסת אורחים בהידור, ראוי לו לתכנן את ביתו באופן שיהיה אפשר לארח בו אורחים בנוחות מירבית. ויחד עם המחשבות על חשיבות המחסן וחדר העבודה וכדומה, ראוי ומתאים לחשוב גם על חדר שיוכלו לקיים בו את מצוות הכנסת האורחים.

וכן זוג שעומד להתחתן, וקונה רהיטים לביתו החדש, כדאי שייקח בחשבון שמן הסתם יבואו אליו אורחים, מבני המשפחה או חברים, וכדי לארחם באופן המתאים, יש לקנות מיטות נוחות לאורחים, וכן שמיכות וכרים טובים.

לפעמים קורה שאדם מזמין את חבריו או בני משפחתו להתארח בביתו, והאורח מגיע וחושב שמן הסתם יכינו למענו מיטה נוחה. ולבסוף כשמגיע הלילה והוא עייף, מתברר לו שהוא צריך לישון על איזו מיטה מתקפלת, כשכל תנועה שלו מעוררת קולות חריקה. ועל כר בכלל לא חשבו, כי הרי יש כאלו שלא אוהבים כר... והשמיכה אינה מצופה בסדן, כי לא כדאי לצפות שמיכה בשביל לילה אחד או שניים... ולפעמים בחורף ברגע האחרון מתברר שאין בבית שמיכה חמה, פשוט חשבו בטעות שתספיק לו שמיכה קיצית. וכשהאורח רומז שהוא מעוניין שיהיה לו חם בלילה, מתחילים המארחים לאסוף כל מיני סדינים וכיסויי מיטה, והאורח צריך לזחול אל תוך המערכת המסובכת הזאת, שכמובן באמצע הלילה מתפרקת. ושנת האורח נודדת, והוא חושב לעצמו: למה באתי לכאן?

כללו של דבר: אדם שמזמין אורח צריך לדעת את מה שכתב ה"חפץ חיים" בספרו "אהבת חסד" (ח"ג פ"ב), שפעמים רבות חשוב יותר לאורח לישון במיטה ובכלי מיטה נוחים מאשר לאכול ארוחה טובה. ואם אין ברשותו מיטה נוחה או כר ושמיכה מתאימים, יש לומר זאת לאורח, כדי שיוכל להחליט אם בכל זאת הוא מעוניין לבוא.

וכאמור, לכתחילה כשאפשר, יש להדר ולקנות לצורך האורחים מיטה ומצעים נוחים וחמים.

ט - לא להכביד

ראוי שהאורח ישתדל לא להכביד על בעל הבית, שהרי כל אורח, ואפילו האהוב ביותר, אם הוא נשאר בבית מארחיו ימים מרובים מידי, הרי הוא נמאס על בני הבית, והם מייחלים לצאתו. אמרו חכמים במסכת דרך ארץ (ד"א זוטא ח'), שאורח המטריח את בעל הבית מגונה. וישנו פתגם האומר: "ביום הראשון האורח כאור זורח, ביום השני לבני הבית לטורח, ביום השלישי סורח, וביום הרביעי, אם הוא פיקח, כצבי הוא בורח".

ובספר משלי (כה, יז) נאמר: "הִקָּר רַגְלָךְ מִבֵּית רֵעֶךָ פֶּן יִשְׁפָּעַךָ וְיִשְׁנָאֲךָ". כלומר בקר אצל רעך לעיתים נדירות, כדי שכל ביקור יהיה יקר, כי אם תרבה לבקרו, יש חשש שתמאס עליו וישנאך.

ובספר חסידים (שט"ו) כתוב, שאורח, ובמיוחד אורח הבא לנופש, צריך להשתדל שלא להיות למשא על מארחו, ואם הוא אינו נזהר בזה, עתיד ליתן על כך את הדין. וכן כתב החיד"א בספר "ברית עולם", שאדם המפציר בחבירו לארחו, וחבירו מארחו מפני הבושה שלא נעים לו לסרב, האורח עובר בזה על גזל ומחלל את השם.

בקיצור, האורח צריך להשתדל שלא להטריח את מארחיו. במיוחד באירוח שאינו הכרחי, כגון בטיול או נופש, צריך האורח להשתדל שלא ליפול לעול על מארחיו, ולשהות אצלם זמן מרובה ללא רצונם. ואם יש באפשרותו להשתכן בבית מלון והוא יודע שהוא מכביד על מארחיו, ודאי שראוי להעדיף את המלון.

ולדברים האלה אין שיעור, כי יש אנשים שמצד אופיים קל להם יותר לארח, ויש אנשים שכל שינוי בסדרי החיים שלהם קשה להם, ולכן האירוח מכביד עליהם יותר. וכמובן שכאשר מדובר על חברים יותר טובים, אזי ניתן להתארח יותר זמן יחסית. וכן כאשר מדובר במצב של חוסר ברירה, אזי ישנה נכונות אמיתית לארח יותר זמן. מה שחשוב הוא לדעת את הכללים העקרוניים, ועל פיהם להחליט בכל מקרה בשכל ישר.

י - הזמנת אמת

לפעמים נגרמת אי נעימות, מחוסר יושר בנושא האירוח, קורה שאדם מזמין את חברו להתארח אצלו, ובאמת בליבו הוא אינו מעוניין בזה כלל, וכל הזמנתו אינה אלא נימוס חיצוני שיקרי. ואמנם בני אותו ה"חוג" והמנטליות מכירים בהזמנה זו שאינה אלא סתם התייפייפות ונימוס חיצוני. אבל, יש אנשים תמימים שאינם מבינים זאת, וחושבים שבאמת המזמין מעוניין באירוחם כפי שאמר. ורק לאחר שהם מגיעים אל ביתו, ותוך כדי הארוחה נאמר להם שבדיוק עכשיו זה זמן לא טוב ולא מתאים כל כך לביקורים, וכן מחר וכן מחרתיים, ובכלל בזמן הקרוב כנראה שהם לא יוכלו להזמין מכל מיני סיבות, רק אז הם מבינים שבעצם הם אורחים לא רצויים...

כמובן שכל אי-הנעימות הזו באשמת המארח המזמין ולא באשמת האורח התמים, וכן כתב הרמב"ם בהלכות דעות (רמב"ם דעות פ"ב ה"ו): "אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי, ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב, אלא תוכו כברו והעניין שבלב הוא הדבר שבפה. ואסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הנכרי. ולא יפציר בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל". כלומר אין להזמין חבר מטעמי נימוס, כאשר באמת אין רצון לארחו, וכל ההזמנה בנויה על התקווה שהחבר יסרב ולא יבוא. ואם אדם מרגיש שהנימוס מחייב אותו להזמין את חברו לארוחה, אבל באמת הוא אינו מעוניין בזה - או שלא יזמין אותו, ויותר טוב, שירצה להזמין אותו, וכך יזמין בלב שלם (ועיין לעיל ג, ד-ה).

יא - ליווי האורח

מצוות הכנסת אורחים מסתיימת בליווי של האורח, וחכמינו זכרונם לברכה הפליגו מאוד במצוות הליווי עד שאמרו ששכר הליווי אין לו שיעור. ועוד אמרו, שכל המלווה את חברו אפילו ארבע אמות בעיר, שוב אינו ניזוק (סוטה מו, ב).

מדברי חכמים אלו אפשר ללמוד שישנם במצוות ליווי האורח שני צדדים, האחד על פי הפשט והשני על פי הנסתר.

הצד הפשוט הוא, שבעצם הליווי מראה המארח לאורחו, שהוא אוהב אותו, וקשה עליו פרידתו. ובמיוחד כשהאורח נפרד ובלבו מקנן החשש, שמא היה לטורח על בעל הבית, ושמא באמת לא

רצו בו. וכאשר הוא רואה את בעל הבית יוצא עימו ומלווה אותו, הוא יוצא בהרגשה טובה, שאכן באמת שמחו לקראתו ואהבו אותו.

הצד השני הנסתר שבליוי, שיש בו כמין סגולה לשמירה בדרך. וכן כתב הסמ"ק (מ"ו): "בא וראה כמה גדולה כוחה של מצוות ליווי האורח, שאחד המלווה ואחד המתלווה אינם ניזוקים כל היום". ואף שקשה להסביר ולהוכיח עניינים נסתרים, מכל מקום ננסה לבאר מעט את הסגולה שבליוי. בכל דרך ישנה סכנה, טבעו של האדם שהוא חי בתוך מסגרת קהילתית, בתוך מסגרת זו הוא מוגן מבחינה רוחנית ומעשית. במקומות היישוב יש פחות מכשולים, השבילים נוחים יותר, אם אחד נופל, מיד יהיה מי שיעזור לו לקום. והמציאות הממשית הזו מתאימה גם למציאות הרוחנית, שבמקום היישוב המזיקים אינם שולטים. וכאשר אדם פורש מתוך המקום המיושב, והולך לבדו במקומות שמחוץ ליישוב, הוא נעשה בודד, ונחשף לכל מיני סכנות. כשם שהדרך עצמה פחות בטוחה, כך מצבו הנפשי והרוחני בהיותו לבדו רעוע יותר. ולכן כשהמארח מלווה את האורח, ואת תחילת הדרך עושה יחד עימו, הרי בעצם הליווי הוא מצטרף אליו וכאילו אומר: האורח היוצא עתה לדרכו אינו לבד, אני איתו. ובזה הוא מגן על אורחו היוצא לדרך.

ולכל הפחות צריך ללוות את האורח ארבע אמות מחוץ לרשותו, שהם בערך ארבעה צעדים. וכשהדרך לא ברורה ואפשר לטעות בה, צריך ללוות יותר, כדי להעמידו על הכיוון הנכון. ובדרך שהיא ממש מסוכנת, צריך ללוות הרבה יותר, שלא יהיה חשש שמא האורח יטעה בדרכו ויסתכן (עיין אהבת חסד ח"ג פ"ב בהערה).

יב - להזמין לשמחות עניים, גרים, יתומים ואלמנות

כשיעשה אדם שמחה, יזכור להזמין לשמחתו אנשים גלמודים ועניים שגורלם לא שפר עליהם, כדי שישמחו איתו בשמחתו.

וכן מצינו שצוותה התורה לגבי השמחה בחג, שנאמר (דברים טז, יד): "וְיִשְׂמְחוּ בְּחַגְךָ אֶתְּךָ וּבְנֶךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְהַגֵּר וְהַלֵּוֹי וְהָאֲלֵמָנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ". וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח תקכט, ב): "חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלווים אליו... וחייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים". וכן כתב הרמב"ם (הלי' יו"ט ו, יח): "אבל מי שנועל דלתי חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצווה אלא שמחת כריסו... ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר (מלאכי ב, ג): וְזָרִיתִי פָּרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם פָּרֶשׁ חֲגִיכֶם".

כיום נתמעטו יחסית האנשים שאינם מסוגלים לקנות לעצמם מזון לחג, מכל מקום הצימאון לתשומת לב, לחבירות, לחום אנושי, לא פחת. וכך בדיוק מצווה התורה, לשמוח עם העבד והשפחה, הגר, היתום והאלמנה, שגם כאשר לא חסר להם אוכל, הם דחוקים לשולי החברה והדבר מכאיב לליבם. היום אין עבדים ושפחות אבל יש גרים, עולים גלמודים, יתומים ואלמנות, וכשהם רואים את כל האנשים הרגילים והחשובים שמחים להם עם בני משפחותיהם, הם חשים יותר את צער שיפלותם וכאב בדידותם. והתורה מצווה אותנו שהשמחה תהיה עימם דווקא.

לפיכך, צריך כל אדם לחשוב בחג, כיצד לשמח נפשות נכאבות. להשתדל לאכול את סעודותיו עם היתומים והאלמנות, עם נפגעי הטרור והמתייסרים במחלות, עם הגרים והעולים ועם המובטלים. כי רק אם ישמח עימם תהיה שמחתו אמיתית ורצויה לפני ה'.

ולא רק בחג, אלא אף בכל שמחה, שכן למדנו בתורה, שבכל עת שאדם שמח, עליו לשתף בשמחתו את החלשים בחברה. כאשר אדם זכה לברכה בפרנסתו, והוא רוצה לבוא לבית המקדש באופן מיוחד, ולהקריב נדרים ונדבות, נאמר (דברים יב, יב): "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם אַתֶּם וּבְנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְעַבְדֵיכֶם וְאִמְהַתֵּיכֶם וְהַלְוֵי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיכֶם כִּי אֵין לֹ חֶלֶק וְנַחְלָה אִתְּכֶם". ומתוך היבול נצטוו להפריש מעשר ללוי (בשנים א' ב' ד' ה') ומעשר עני (בשנים ג' ו'), כדי שאף הם יהיו שותפים בשמחתנו, שנאמר (דברים יד, כט): "וּבָא הַלְוֵי כִּי אֵין לֹ חֶלֶק וְנַחְלָה עִמָּךְ וְהִגֵּר וְהַיְתוֹם וְהָאֵלְמָנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבְעוּ לְמַעַן יְבָרְכֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂה יָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה". וגם כאשר אדם מעלה את פירות הביכורים שלו לפני ה', נאמר (דברים כו, יא): "וּשְׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ וּלְבִיתְךָ אֶתָּה וְהַלְוֵי וְהִגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ".

כיום איננו זוכים להביא נדרים וביכורים, אבל עדיין נשארו לנו שמחות של מצווה: ברית מילה, בר מצווה ונישואין. וצריך כל אדם בעת שמחתו, בשעה שהוא עורך את רשימת מוזמניו לחשוב תחילה על העניים, האלמנות ומרי הנפש שמבין מכריו, ולא לשכוח להזמין. אם ישכח חברים רגילים לא יקרה אסון, אפשר להסביר להם ששכח. אבל אם ישכח את העניים והאלמנות, מה הם יחשבו בליבם. "כשבעלי היה בחיים" תחשוב האלמנה בליבה, כשדמעות בעיניה "הם היו צריכים אותו ואף פעם לא שכחו להזמין אותנו. אבל עכשיו... כבר לא נאה להם להזמין אלמנה. נוכחותי ודאי תעכיר את שמחתם, תזכיר להם צרות שהם רוצים לשכוח". והעני או הפנסיונר יחשוב: "כשהרווחתי יפה ויכולתי לתת להם מתנה יפה, הם דאגו לשלוח לי הזמנה ולהזכיר לי לבוא. היום כשאין לי יכולת לקנות להם מתנה, אני לא נחשב...". בהתחלה עוד יקוו, אולי ההזמנה מתעכבת בדואר. אולם כשיעברו הימים, מועד השמחה יעבור וההזמנה לא תגיע, לא בדואר ולא בטלפון, בינו שהם כבר לא נחשבים, וכאבם ויגונם יגבר. אותם אסור לשכוח.

רק אחר שישתף בשמחתו את האלמנות והיתומים, הסובלים והמצטערים, יזכה לשמחה אמיתית, הנובעת מלב רגיש ששמח בטוב שבחיים. שאם לא כן שמחתו מגונה, ואינה אלא התהוללות של אדם אטום, מנוכר ואדיש. ולא רק שאין בה מצווה, אלא שהיא עצמה מגדילה את צערם וקנאתם של החלשים.

לפיכך, כל אדם שעורך שמחה, מחויב לדאוג ולחשוב תחילה על העניים, האלמנות ומרי הנפש שמבין מכריו, ולא לשכוח להזמין. שרק אחר שישתפם בשמחתו, יזכה לשמחה אמיתית, הנובעת מלב רגיש ששמח בטוב שבחיים

חלק ד: סיפורים משלים

סיפור א:**מסכת כלה:**

פרק ט : לעולם יהא כל אדם בעיניך כליסטים, והוי מכבדן כרבן גמליאל. מעשה בר'

יהושע שהיה אכסניא אצלו, בא אדם אחד נתן לו אכילה ושתייה והעלהו לעליה, ונטל סולם מתחתיו, מה עשה אדם זה עמד בחצי הלילה פרש טליתו ונטל את הכלים וכרכן בטליתו וביקש לירד, ונפל ונשברה מפרקתו, לשחרית בא ר' יהושע ומצאו, אמר לו, ריקה, כך עושין בני אדם שכמותך, אמר לא הייתי יודע שנטלת סולם מתחתי, אמר לו אין אתה יודע שאנו זהירין בך מאמש. אורחים הנכנסים לבית כל שיגזור עליהם בעל הבית יעשו. מעשה בשמעון בן אנטיפרס שהיו אורחין באים אצלו וגזר עליהם שיאכלו ושישתו, והם נודרין בתורה ונשבעין, בשעת פטירתן היה מלקה אותם ארבעים... אמר לו ר' חכם גדול אתה ודרך ארץ בך, בני אדם הנכנסים אצלי גוזרני עליהם שיאכלו ושישתו והם נודרים בתורה ומנדים אותי, ואני שמעתי מהחכמים כל הנודר ומנדה חייב מלקות. אמר לו גוזרני עליך שתלקה אותם ארבעים וארבעים, ארבעים שלי וארבעים שלך.

סיפור ב:**סיפורי חסידים כמקור למצוות אירוח עניים לסעודת שבת**

מנהג עתיק היה בקהילות ישראל שעוברי אורח עניים באו אל בית הכנסת לתפילה ושם קיבל איש איש את מקומו לסעודת שבת. בקהילות גדולות היו ראשי הקהל שולחים פתקים (פלעטן - בליעטן) לבעלי הבתים שיזמינו את האורחים העניים ועוברי הדרך לשבת. בספר השבת (עמ' 263) מביא: כי בבית הכנסת בהוראדנא היה תלוי על אחד עמודי הבימה לוח עץ שחור ועליו כתוב בצבע לבן ובכתב אשורי: "דער וויל ניט נעמין קיין פלעט אויף שבת" (אדם זה אינו רוצה לקבל פתקא לשבת). כך היו מפרסמים לגנאי כל קמצן, שסרב לקבל את הפתקא השלוחה לו מחדר הקהל להאכיל את האורח העני על שלחנו בשבת.

מנהג הזמנת עניים לשבת קיבל תוקף ונעשה גם נושא לשאלות ולדיונים הלכתיים. לעניין סעודת שבת נפסק בשלחן ערוך (אורח חיים סימן רעא, סעיף א): כשיבוא לביתו ימהר לאכול מיד. הוסיף על זה החפץ חיים במשנה ברורה: ובפרט כשיש לו בביתו אורח עני. ואמנם נוהג היה החפץ חיים שבבואו בליל שבת לביתו בלוי אורחים, לא היה מזמר פזמון 'שלוש עליכם מלאכי השרת', אלא היה מקדש מיד, ואת הפזמון היה מזמר בתוך הסעודה. כשנשאל לפשר מנהגו זה השיב בתמימות חכמה: האורח מן הסתם רעב הוא וקשה לו להמתין עד שאסיים את זמירותיי, ואילו המלאכים אינם זקוקים לאכילה ואינם סובלים צער רעב, יכולים הם אפוא להמתין עד שהאורח ישיב את ליבו

מנהגו של החפץ חיים עם אורחים בליל שבת נידון אצל הג"ר אברהם דב כהנא שפירא. ואלה דבריו:

"והנני להזכיר בזה מה ששמעתי הערה נפלאה בשם החפץ חיים. דמארח עני לסעודת שבת, מיד בבואו מבית הכנסת צריך למהר ולסעוד. שהלוא עניים מצויים בכל מקום, וכשיש עניים לפניו הם

זקוקים לצדקה מיד כדי להשקיט רעבונם, ועל כן החיוב לתת להם מיד מדין צדקה. ואם בא לידו לקיימה ולא קיימה, אלא מעכבם מלאכול, עלול לעבור באיסור תורה 'בל תאחר' (דברים כ"ג כב). והגמרא (ראש השנה, ו, ע"א), דרשו את עניין 'בל תאחר' - זו צדקה. וצדקה מחייב לתת מיד. שהלוא מצויים העניים לידו והם זקוקים לצדקה מיד כדי להשקיט רעבונם, ועל כן החיוב לתת להם מיד".

ומשיג על כך בעל 'דבר אברהם', משום שמוכח ומקובל שמי שמארח עני לסעודת שבת, דעתו היא שבשעה שאוכל הוא, יאכל העני עמו. יוצא לפי זה שקבע זמן לצדקה בשעה שיאכל הוא. ואם כן, כל זמן שהמארח אינו אוכל עדיין לא הגיע זמן הצדקה ואין מקום לעבור על 'בל תאחר'. ומשיג שטרנבוך על השגתו של 'דבר אברהם', שאם העני רעב וצריך לאכול, חייב ליתן לו מיד מדין צדקה, ואין בכוח התנאי של הבעל הבית לדחות מצוותו, אלא אם אומר העני בפיו שמסכים באמת להמתין.
